

poudarjena. Take so: Coriandoli, Meduza, Meditacija in druge, v katerih je vidna njegova nemala dekoracijska sposobnost. Sanjavi slikarjev značaj je vzrok čestih alegoričnih kompozicij, kjer pa redko doseže željene učinke. Drugod spet ga vidimo, ko ustvarja satirične kompozicije, ki so pa brez višjega in brezstrastnega odnošaja napram objektu. Priljubljen motiv so mu religiozne kompozicije. Zdi se, da ti prizori niso elementarno, neposredno doživljeni (kot n. pr. Snemanje ali Vstajenje), temveč bolj umstvene konstrukcije, ki avtorja dovedejo do skrajnih meja dopustnosti, kjer se njegov namen obrne v nasprotje.

Da njegova zbirka ne učinkuje ugodneje, je vzrok to, da je kakor Maleš tudi on preveč razstavil in premalo skrbno izbiral. Tako so poleg dobrih prišla pred javnost manj posrečena in čisto neuspela dela. Tolika različnost slikarskih manir pa tudi povzroča, da jasna avtorjeva osebnost komaj prodre gledalcu do spoznanja. Vtis razdrobljenosti in nesamostojnosti je zato še jačji. V celoti pa treba Cudermanu priznati odločno slikarski talent in nemalo znanja, ki pa še ni našlo pravega torišča.

* * *

Človeku, ki mu je razvoj našega umetniškega naraščaja mar, je težko iti molče mimo pikrih opazk, ki si jih je Maleš privoščil na račun današnje posestnice Jakopičevega paviljona. Vprašanje oddajanja paviljona, ki je končno le občinska last, bo treba urediti tako, da bo zadoščeno upravičenim zahtevam Narodne Galerije, ki ga upravlja in vzdržuje, in interesu umetnikov, ki ga imajo na tem edinem ljubljanskem razstavnem prostoru. Določevanje odškodnine za prepustitev paviljona bi se moralo vršiti tudi z drugih in ne samo s trgovskih ozirov, in na drug način. Sicer se bo dogajalo, da bodo razstavljali v paviljonu, ki ga je zgradila zgolj idealna želja, dati slovenski umetnosti streho, poleg »priznanih« povablencev (ti ne plačajo najemnine), le še oni umetniki, ki premorejo »kar čez en tavžent«. To ne bi bilo prav in čisto gotovo ne v zmislu intencij moža, čigar ime nosi paviljon še danes.

K. Dobida.

Ob Costerjevi stoletnici. Dne 20. avgusta t. l. je poteklo sto let, odkar je uzrl luč sveta oče sodobne belgijske književnosti. Ta dogodek so slovstveniki in umetnostni krožek »la Renaissance d'Occident« po vsej deželi dostojno proslavili, naučni minister je celo govoril proti koncu novembra o tem predmetu v pariški Sorboni. Naj nanizam tu nekaj podatkov o »flamskem svetem pismu« in piscu, kar jih ni v dostavku slovenskega Ulenspiegla.

Flamski Pavliha ima kakor Homer deset domovin. Trdno se ve zgolj to, da se je rodil v Kneifingenu (Brunšvik) okoli leta 1300. in umrl v Möllnu pri Lübecku leta 1350. Pesnik Gessner je leta 1754. našel nagrobno pločo s sovo (Uyl) in ogledalom (Spiegel): vendar ta nagrobnik po vsej priliki ni nastal pred 17. stoletjem. Enak grb se je videl v cerkvi v mestecu Damm na Flamskem. Zategadelj so iznajdljivi folkloristi izrekli domnevo o dveh Tilih, očetu in sinu, eden se je ka-li potikal po bregovih Labe, drugi pa po deželi ob Skaldi. Če pa na Poljskem Molinski zahteva zase pravico do naziva Ulen-spiegel, menda nima drugih razlogov kakor nekolikšno glasovno sličnost z germanskim Möllnom.

Damm, v 14. stoletju pristanišče pred Brugami, je dobil ime po jezu Zwynu, ki je dajal zavetja vsem zapadnim brodovom ob Roževskem ali Draguljarskem nasipu. Danes pa leži sredi otožnih ravnin kot velik trg. Jakob van Maerland, eden najslavnejših učenjakov svoje dobe, je bil ondi pisar

okrog leta 1300. Čudno naključje: van Maerland je imel priimek De Coster; a šest stoletij pozneje je njegov imenjak — ali morda potomec — pričeval slikovito epopejo: «V Damu na Flamskem, ko je majnik odpiral glogu cvetje, se je rodil Ulenspiegel, Klasov sin.» Drugo naključje: ob pričetku svetovnega kataklizma so Nemci v Belgiji trpinčili zaradi neposlušnosti Klasa Kooldragerja, torej imenjaka Ulenspiegllovemu očetu.

Seveda pa je Ulenspiegel predvsem sin celokupne domišljije svojega naroda. Till ali Dill je baje zmanjševalnica za Tilberg: «gibljivec, nemirnež». Ulenspiegel se ne razlaga enotno: preklasično se zdi, da bi v njem iskali ptico boginje Atene in zrcalo, Venerin pridev. Morda pa naj se v njem tolmači dvojni simbol modrosti in — ako že ne lepote — pa vsaj komedije, v kateri je Shakespeare videl ogledalo svojega časa? Nezmiselno to ne bi bilo za moža, ki ga Nemčija šteje za ustanovnika svoje ljudske pozornice. Ali pa naj se pri tem spomnimo stare rečenice: «Človek tako malo spozná svoje napake, kakor opica ali čuk, ki se ogledujeta v zrcalu, spoznata svojo grdobno.» Costerjeva zamisel ne upošteva opice, obdržala je zgolj ogledalo: Ulenspiegel — vaše ogledalo, za vaše spake! Na galska tla je prodrl že zarana kot «espiègle», navihani kljukec. Ménage trdi: «Nemec iz saksonske (!) dežele, zvan Till Ulespiegel, ki je živel okoli 1480. (!), je slovel po duhovitih šaljivih burkah. Njegov životopis je izšel v nemščini in njegovo ime se je prijelo domiselnega prijedca ali pavlihe. Isti naziv je pozneje prešel na Francosko, ker se je njegov životopis v prevodu natisnil pri nas s tem-le naslovom: Vesela in zabavna zgodba Tilla Ulespiegla, ki se z nobeno zvijačo ni dal ujeti ali ukaniti.»

To življenje, pisano v visoki nemščini, je priobčil frančiškan Thomas Murner (1475—1533) v Strasburgu leta 1519. vsekakor po verziji v nizki nemščini (1483), danes izgubljeni. Tu je bil pavlišec še bolj prevejan in prekanjen, zlasti pa manj spodoben od modernega bratca. Njegov uspeh je bil edinstven: na Nemškem enak Faustu, na Flamskem večji nego Reineke de Vos. Od leta 1519. do danes je doživel nad sto izdaj. V Anversi je ena nosila nadpis: Het Aerdig Leven van Till Ulenspiegel (Čudovito življenje Tilla U.): to je spoznal de Coster. Pri tem pa niso vštete angleške izdaje, in Friedrich Brie je leta 1903. objavil dva zvezka o Ulenspieglu v Angliji. Vendar dandanašnji živi samo še Costerjev Ulenspiegel. Še celo tu med nami sem čul od znanca, da je to edina knjiga, ki jo je dvakrat prečital. In prav nič ni verjetno, da bi ga izpodrinil «Till», sodobni ep v heksametrih, ki ga je Gerhart Hauptmann letos poklonil svojim rojakom za Miklavža. Saj Costerjev junak je neumrljiv. V zadnjem poglavju skače iz peščene jame, kamor so ga zagrebli, rekoč: «Je li mogoče pokopati Ulenspiegla, duhá Matere Flandrije, in Nelo, njeno srce? Tudi Flandrija utegne zaspiti, umreti pa ne. Pojdi, Nela.» In odšel je za njo, pojoč šesto svojo pesen, a nihče ne ve, kje zapoje svojo zadnjo... In v naši dobi votlo bobnečih manifestov in raznoterih «izmov», vštévši še «manifeste suridéaliste» gospe Maryse Choisyjeve, ki si hoče oploditi srce z idejo, tika-joča Einsteina in zanikajoča Freuda — v tej prazno hreščeči zmešnjavi je Costerjev glas res mikav in vabljev. In precej njegove zasluge tiči v tem, ako premore Belgija takšen zgodovinski roman, ki noče tolikanj obujati znamenitih peripetij kolikor slikati dobo ali ozračje izginulih osebnosti: to so rezki Lemonnier, hrupni Eekhoud, nežni in slikoviti Demolder (La Route d'Emeraude), Hubert Krains (Le Pain noir) ali čudoviti Delaunoy (La Complainte du bouvier) — vredni potomci dveh početnikov simbolizma, kakršna sta bila Verhaeren in Maeterlinck.

Za Costerjeve vire bi bilo treba cele študije: francoski fabliaux, Repues franchises, Curé Ami, flamski Aerdig Leven, Reineke de Vos, ki se ga Till spominja, ko se primerja z zvitorepko, borečo se s Kraljem Levom: «Jaz sem zgolj ubog flamski lisjak.» Med Nemci je Hoffmann vplival nanj s svojo fantastiko. Klarica v Goethejevem «Egmontu» je po svojem lirizmu Nelina sestra, Schillerjevega «Dona Carlota» idealizem kaže svoje sledi. Valpurgina noč se ne dá utajiti ob Veliki noči Sokov, lajavi predikant Adriaensen nudi roko kapucinu Abrahamu v «Wallensteinu»... Trojno dejanje — simbolično, psihološko in politično — je na rahlo spojeno, nekatere zgodovinske osebe, n. pr. Franc Dolgonosi (t. j. I.), so malce pretirane, prav po romantično... Še močnejše so nanj učinkovali slikarji. Sam je bil rojen slikar. «Bilo je tedaj na koncu malega travna. Vse drevje v cvetju je čakalo majnika, ki prihaja na zemljo v spremstvu pava razcevelega liki snopec rož.» Osobito se opaža vpliv mojstrov, ki predočujejo veselice in pojedine. Flamsko ljudstvo pa mu je bilo kažipot v zdravi počutnosti, kakršno goji sedaj t'Serstevens. A. D.

Karel Mat. Čapek mrtev. 3. novembra t. l. je umrl v Pragi Karel Mat. Čapek-Chod. Žurnalist po svojem bistvu in dolgoletnem poklicu (končno je deloval v redakciji «Narodnih listov»), je napisal tudi celo vrsto naturalističnih povesti in romanov.

Rodil se je Čapek-Chod 21. februarja leta 1860. v Domažlicah na Chodskem, odkoder je črpal prirodno plemensko silo in korenito samobitnost. Večino svojega življenja je posvetil žurnalistiki; v svojih številnih polemikah je bil oster, a često preveč razblinjen.

Kljub temu, da je že v svojih mlajših letih napisal več beletrističnih del, je kot literat prodril prav za prav šele s svojim romanom «Kašpar Len, mstitel» (Kašpar Len, maščevalec) (1908.), v katerem razvija v naturalističnem slikanju proletarske Prage, njene bede, groze in prostitucije, s socialno-kriminalističnim okvirom, problem vpliva bede na ljudski značaj in romanesknost ljudske usode.

Od slikanja praškega proletarijata je prešel Čapek k upodabljanju vseh praških slojev. V svojem velikem romanu «Antonín Vondřejc. Příběhové básníka» (Anton Vondřejc. Pesnikove zgodbe, 1917, 1918) je usmeril svoj študij značaje in njih determinacij na milje praškega bohema: pesnika, slikarja, redaktorja, čigar moralno in gmotno bedo črta z grozovito nazornostjo in brezobzirno karikaturjo, ne glede toliko na trezno psihološko poglobitev, kot natrpanje zunanjih epizod.

V «Turbini» (1916) riše razpad stare praške meščanske patricijske rodbine, s katere usodo zveže v grotesknem zasmehu sliko meščanskega življenja vobče.

Buržujsko družbo opisuje tudi roman «Jindrové» (1920) iz časa svetovne vojne, kjer ga predvsem zanima odnos med očetom in sinom.

Poleg teh glavnih del je napisal Čapek še celo vrsto manjših povesti. Poizkusil se je tudi v dramah, ki pa mu niso uspele. V velikem stilu zasnovanega cikla romanov iz življenja umetnikov, čigar drugi del «Řešany» je bil pred kratkim nagrajen, ni mogel dokončati.

Karel Mat. Čapek je zakasnel naturalist zolajevske šole, psihološko včasih premalo poglobljen, v tehniki malomaren in često dolgovezen, a podroben slikar sodobne družbe, mišljensko aktiven človek z aktualno socialno tendenco.

Romana «Turbina» in «Jindrové» izideta menda v kratkem v slovenščini, v prevodu Frana Bradača. Silva Trdina.